

<https://doi.org/10.52387/1811-5470.2024.1.12>
CZU: 37.018.1:316.36

OPȚIUNEA PĂRINȚILOR DIVORȚAȚI ASUPRA FUNCȚIONĂRII SPECIFICE A PERSONALITĂȚII PROPRIULUI COPIL

Valentina OLĂRESCU,

doctor în psihologie, profesor universitar
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Chișinău, RM
ORCID ID: 0000-0001-8019-8907

Adriana DICU,

doctorandă, Școala Doctorală „Psihologie”
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Chișinău, RM
psiholog clinician,
Direcția pentru protecția copilului, sector 2, București, **România**
ORCID ID: 0009-0008-7084-7836

Rezumat. Statistica americană, evaluează că fiecare a doua căsătorie înregistrată finisează prin divorț! Anume problema părinților divorțați și relația cu copiii lor este abordată în articolul de față. Este trecută în revistă analiza psihologică privind cercetările familiilor divorțate, a relațiilor existente între părintele rezident și copil. Părinții deseori nu intuiesc prin ce tulburări emoționale trece copilul, ce suferințe macină personalitatea copilului și ce patternuri de personalitate se instalează în persoana minoră. În acest context a fost aplicat testul HiPIC - Inventarul ierarhic de personalitate pentru copii în scopul de a evalua opinia părinților (părintelui rezident și al părinților cu familie organizată) despre copilul său, și anume să reflecteze asupra comportamentelor concrete și observabile ale copilului. A fost selectat eșantionul de copii 9-12 ani și a părinților, iar prin intermediul testului HiPIC și al prelucrării statistice au fost evidențiate cinci dimensiuni ale funcționării specifice a personalității copilului propriu.

Cuvinte-cheie: divorț, pattern, testul HiPIC, stabilitate emoțională, extraversie, benevolență.

THE OPTION OF DIVORCED PARENTS ON THE SPECIFIC FUNCTIONING OF THEIR OWN CHILD'S PERSONALITY

Abstract. American statistics estimate that every second registered marriage ends in divorce! Namely, the issue of divorced parents and the relationship with their children is addressed in this article. The psychological analysis regarding the researches of divorced families, of the existing relations between the resident parent and the child is reviewed. Parents often do not intuit what emotional disturbances the child goes through, what sufferings grind the child's personality and what personality patterns settle in the minor person. In this context, the HiPIC - Hierarchical Personality Inventory for Children test was applied in order to evaluate the opinion of the parents (resident parent and parents with organized family) about their child, namely to reflect on the concrete and observable behaviors of the child. The sample of children 9-12 years old and their parents was selected, and by means of the HiPIC test and statistical processing, five dimensions of the specific functioning of the child's own personality were highlighted.

Keywords: divorce, pattern, HiPIC test, emotional stability, extraversion, benevolence.

Introducere

Un număr semnificativ de copii sunt afectați de expunerea la conflictele parentale legate de aspectele privind stabilirea domiciliului copilului și a programului de legături personale ale acestuia cu părintele nerezident, de considerentele juridice și financiare sau de refuzul emoțional al cel puțin unuia dintre părinți de a accepta separarea. Prin natura conceptului, părinții trebuie să asigure creșterea și

dezvoltarea copiilor, crearea unui mediu adecvat, nonconflictual, pregătirea emoțională a acestora pentru a înfrunta evenimente adverse de viață precum separarea părinților, pentru ca acestea să fie gestionabile și nu traumatizante [1]. Din perspectivă normativă, atât la nivel mondial, cât și național, există numeroase reglementări privind protecția sănătății fizice, psihice, intelectuale, afective și relaționale ale copiilor, reglementări legale care au ca

punct central ocrotirea și garantarea drepturilor copilului. Consecințele divorțului și impactul acestora asupra copiilor reprezintă o problemă majoră care este răspândită la nivel global.

Totuși, multiple studii, în principal transversale, au explorat perspectivele persoanelor studiate și au descoperit o serie de factori determinanți ai problematicii, raportând îngrijire parentală inadecvată (insuficientă sau supraprotejare), inconsistență parentală generată de separarea părinților, atitudini parentale negative. Modelele de statut familial înainte și după divorț au determinat rezultate ale tulburărilor de internalizare variate la copiii care au traversat experiența de divorț.

În practică, interacțiunile parentale post divorț sunt nesatisfăcătoare și prejudicioase, întrucât, se întâmplă adesea ca părintele căruia i-a fost încredințat copilul (părintele resident) să se defuleze, transmitându-i acestuia ostilitatea pe care o resimte față de fostul soț, care, deși, poate întemeia din punctul său de vedere, nu este de natură să îl descalifice pe celălalt părinte în rolul său (părintele nerezident). Prin urmare, instabilitatea afectivă și emoțională a minorului, pe fondul unei imaturități psihice și a lipsei experienței de viață, îl privează pe acesta de posibilitatea de menține și dezvolta relații personale cu părintele de care a fost separat prin divorț, de a-și exprima liber sentimentele, fără presiuni și conflicte de loialitate față de părintele cu care minorul locuiește; în ceea ce privește cantitatea și calitatea afectelor manifestate în cadrul familiei; de exemplu, un climat familial lipsit de securitate emoțională va genera copilului o percepție asemănătoare asupra realității din mediul social: aceasta va părea instabilă, periculoasă, greu de controlat, ceea ce îl va determina pe copil să manifeste reținere, să aibă dificultăți de relaționare, să se simtă incapabil să facă față unui mediu pe care îl percepe ca fiind ostil.

Studiile longitudinale evidențiază faptul că, copiii ai căror părinți au divorțat sunt mai predispuși să experimenteze mai multe conflicte în propriile mariaje și sunt mai susceptibili de a ajunge la separare, de regulă fiind implicați în relații de parteneriat desfășurate pe termen scurt, care nu ajung la căsătorie [8]. Lyddon și Sherry acordă o mare importanță teoriei atașamentului în formarea și dezvoltarea personalității, apreciind că aceasta asigură un cadru viabil pentru înțelegerea dezvoltării personalității [6]. Studiile au constatat că instabilitatea familiei și lipsa afecțiunii și a supravegherii părintești în timpul preadolescenței și adolescenței prezic formarea unor personalități dependente și pasiv-agresive cu niveluri ridicate ale simptomelor unor tulburări de personalitate antisociale, evitante, borderline. Kei-

nanen și colab. au analizat în mod sistematic 51 de studii de și au identificat familia, respectiv, comportamentul/stilul parental, climatul familiei și relația părinte-copil asociată cu expunerea la un mediu ostil interparental și dimensiunea parentală afectivă reprezentată prin căldură scăzută, ostilitate și comportamente corective dure [5].

Trauma copilului și asocierea acesteia cu caracteristici limită la copii a fost investigată de o serie de cercetători prin revizuirea sistematică a unor studii de cohortă longitudinală, prin care au concluzionat că, în general, abuzul este un factor de risc pentru caracteristicile limită ale personalității la copii și adulți, riscul fiind crescut de severitatea abuzului [4]. Neglijarea și conflictul părinților, dificultățile de creștere și dezvoltare ale acestora din propria copilărie, abuzul (orice tip) stilul părintesc, climatul familiei și relația părinte-copil pot determina etiologia pentru dezvoltarea tulburării de personalitate borderline.

Mai mult, pe fondul existenței unor caracteristici parentale sub formă de psihopatologie și siociopatologie ale părinților, istoric de pierdere, de separare sau de abuz, trăsăturile de personalitate parentală asociate cu evenimente de viață negative, conflicte parentale, creează premisele caracteristicilor de personalitate ale copilului. Prezența diagnosticului matern poate determina rezultate parentale deficitare prin interacțiuni mai puțin satisfăcătoare, mai mulți factori de risc cognitiv-comportamentali, dificultăți de relaționare mamă-copil și o sănătate mintală mai slabă, afectând dezvoltarea echilibrată copilului. Problemele psihologice de natură clinică își găsesc deseori rădăcina în expresiile timpurii ale trăsăturilor stabile de personalitate aflate în formare, dincolo de surprinderea simptomelor clinic izolate, formând pattern-uri de personalitate emergente [2].

Asocierea dintre tensiunile familiale cauzate de tranzițiile privind separarea părinților și efectele adaptării copilului la schimbările separării, a fost stabilită în numeroase studii care evidențiază nivelul mai ridicat de probleme emoționale și de comportament, atât la nivel externalizant (comportament antisocial, noncompliant, agresivitate) cât și la nivel internalizant (comportament inhibat, retras, anxietate, depresie), cu un nivel mai scăzut de responsabilitate socială, stimă de sine și competență socială și cognitivă, la copiii și adolescenții care trăiesc în cămine litigioase sau în familii divorțate în comparație cu cei din familii armonioase și nedivorțate [3]. Cinci analize sistematice au explorat rolul practicilor parentale dezadaptative ca factor de risc psihosocial pentru dezvoltarea tulburării de personalitate realizate cu scopul de a identifica progresul

în acest domeniu, necesar pentru a rafina teoriile de dezvoltare, pentru a descoperi mecanisme etiologice, pentru a îmbunătăți depistarea timpurie și pentru a atinge obiectivul final de prevenire [9].

Relația dintre legăturile parentale și formarea prototipurilor comportamentale ale copilului a fost dovedită în studiul privind implicarea a doi factori de îngrijire a părinților, respectiv, respingere parentală și supraprotecție parentală ale fiecărui părinte care a evidențiat dezvoltarea prototipurilor inhibitate/autocritice și disforice/dependente ca dimensiuni de personalitate. Personalitatea depresivă, caracterizată printr-o concentrare negativă asupra propriei persoane, o emoționalitate negativă ridicată și o reactivitate crescută la stres a fost identificată în stadii timpurii ale adolescenței, s-a menținut și tinde să fie persistentă și continuă în diferite stadii de dezvoltare, până în stadiul de adult [10].

Problematica actuală a divorțului în familiile cu copii, din perspectiva modului în care părinții gestionează separarea, poate determina perturbări care afectează funcționalitatea și dezvoltarea psiho-emoțională a copilului cu efecte care pot însoți individul de-a lungul întregii sale vieți, prin apariția tulburărilor de ordin psihologic. Din aceste considerente, identificarea și tratarea tulburărilor psiho-emoționale ale copilului pe fondul gestionării defectuoase a fenomenului divorțului de către părinții săi, sunt imperios necesare.

Studiul curent

Reiesind din problematica părinți-divorț-copil, au apărut întrebări, care au constituit **problema științifică** de cercetare: „Cum părinții văd copilul său? Observă ei schimbări comportamentale, atitudinale, emoționale? Care e privirea de ansamblu a părintelui asupra funcționării specifice a personalității copilului?”.

Am inițiat un experiment comparativ cu **scopul** de a evalua opinia părinților (părintelui rezident și al părinților cu familie organizată) despre copilul său, și anume să reflecteze asupra comportamentelor concrete și observabile ale copilului.

Ipoteza de la care am demarat cercetarea experimentală constă în presupunerea că, la preadolescentul cu părinții divorțați vor fi identificate dezordini ale stilului emoțional, interpersonal, motivațional și comportamental și, între preadolescenții proveniți din familiile divorțate și preadolescenții proveniți din familiile nedivorțate (organizate) există diferențe semnificative din perspectiva opțiunilor oferite de părinți;

Metodologia cercetării

În vederea consemnării nivelului de afectare a

personalității în formare a preadolescenților cu vârste cuprinse între 9 și 12 ani, cu părinții divorțați am recurs la evaluarea psihologică prin administrarea testului *Hierarchical Personality Inventory for Children - HiPIC*.

Hierarchical Personality Inventory for Children - HiPIC - Inventarul ierarhic de personalitate pentru copii, autori I. Mervielde, Ph.D. Filip de Fruyt, Ph.D. Este adaptat și distribuit în România de Test-central București. Este un instrument comprehensiv, destinat evaluării diagnostice a personalității normale a copiilor cu vârste cuprinse între 6 și 13 ani. Testul are la bază consacratul model Big Five. HiPIC descrie diferențele dintre comportamentele și atitudinile copiilor. Astfel, utilizat în context clinic sau pedagogic, permite evaluarea stilului emoțional, interpersonal, motivațional și comportamental al celor mici, pornind de la cele 5 mari dimensiuni ale personalității. Chestionarul se adresează părintelui (tutorei/cadrului didactic), sau oricărei persoane care întrunește criteriul frecvenței de interacțiune cu copilul evaluat. Administrarea se bazează pe răspunsurile în cinci trepte oferite celor 144 de simple și scurte afirmații, care înfățișează comportamente concrete și observabile ale copilului. Testul poate fi utilizat în două maniere: ca o privire de ansamblu asupra funcționării specifice a personalității copilului și ca o formă comparativă a convergențelor și divergențelor evaluărilor celor doi părinți. În practică, HiPIC este utilizabil în contextul clinic pentru cunoașterea punctului de pornire în terapie, pentru identificarea resurselor și vulnerabilităților și pentru setarea obiectivelor terapeutice.

Pentru realizarea analizei datelor obținute, s-au folosit statistici descriptive și inferențiale, prelucrarea datelor realizându-se cu ajutorul programului statistic Jamovi. Detaliile descriptive au permis utilizarea unor metode statistice parametrice în prelucrarea datelor: *testul t pentru eșantioane independente* (calcularea diferențelor statistice între mediile obținute de eșantionul de preadolescenți proveniți din familii divorțate cu eșantionul de preadolescenți din familiile nedivorțate/organizate; *indicatorul d Cohen* (mărimea efectului sau magnitudinea diferenței standardizate între mediile unor distribuții ale variabilelor studiate). Analiza condiției de normalitate a fost testată prin intermediul *indicatorilor forme distribuției skewness și kurtosis* Omogenitatea valorilor pe baza cărora au fost calculate mediile la nivelul variabilelor studiate a fost verificată prin aplicarea *testul Levene și raportul Hartley FMax*.

Procedura de eșantionare

Studiul a fost unul comparativ; **eșantionul** a fost constituit dintr-un număr de 228 de părinți (125

părinți divorțați (GPD) și 103 părinți nedivorțați (GPN), și 228 de preadolescenți cu vârste cuprinse între 9 și 12 ani (125 copii din familii divorțate (GCD), și 103 din familii organizate (GCN)).

Rezultatele pentru testul psihologic HiPIC

În ceea ce privește testul HiPIC, datele raportate de către părintele care întrunește criteriul frecvenței de interacțiune cu copilul evaluat, respectiv părintele rezident, și al părintelui din familia organizată, au fost prelucrate și analizate. Testul abordează cinci dimensiuni ale personalității și anume:

- *Stabilitate emoțională* – măsoară siguranța de sine, încrederea în sine și emoțiile cu privire la frică, descurajare și sentimente depresive ușoare;
- *Extraversie* – măsoară energia disponibilă și dorința cu care copilul se angajează în activități, la modul în care își exprimă emoțiile, opiniile și ideile în mod spontan, la tipul de relaționare social;
- *Imaginație* – scorurile măsoară nivelul de creativitate în abordarea sarcinilor sau în activitățile ludice, abilitățile intelectuale de funcționare cognitivă și angajarea în activități de explorare;
- *Benevolență* – scala măsoară preocuparea și grija pentru starea de bine a celorlalți, sau manifestarea egocentrismului, nivelul de iritabilitate sau de autocontrol și de toleranță la frustrare;

- *Conștiinciozitate* - scorurile măsoară nivelul de concentrare și atenția susținută pentru o perioadă mai lungă de timp în activitățile în care sunt implicați copiii, perseverența cu care își ating obiectivul, maniera în care obțin rezultatele [7].

Variabilele pentru acest test, fiind:

- Variabila independentă: tipul de familie (divorțat/nedivorțat)
- Variabilele dependente: fiecare scală a testului, astfel: *Stabilitate emoțională, Extraversie, Imaginație, Benevolență, Conștiinciozitate*;

Mai specific, opinia părinților divorțați și nedivorțați, despre copiii săi, datele concrete raportate în testul de personalitate HiPIC, sunt prezentate în Fig.1.

Consemnăm, că media rezultatelor GPN la toate scalele testului este mai înaltă decât la GPD.

Figura 1, clar vizualizează diferența mediilor pe grup, părinți divorțați (M1) și nedivorțați (M2), la fiecare pattern evidențiat, de ex., la *Stabilitate emoțională*, părinții divorțați au însumat un scor M1= 2.9 puncte, iar părinții nedivorțați, un scor M2=4.64 puncte. Acest fapt vorbește despre copiii care se îndoiesc adesea de abilitățile lor, sunt înclinați să simtă anxietate și stres mult mai repede; aceștia cred că nu pot face față și au un comportament inert în fața adversităților; se plâng ușor și des, sunt incapabili de a lua decizii pe cont propriu fiind considerați de către cei din jur ca fiind copii dependenți, nesiguri sau nervoși.

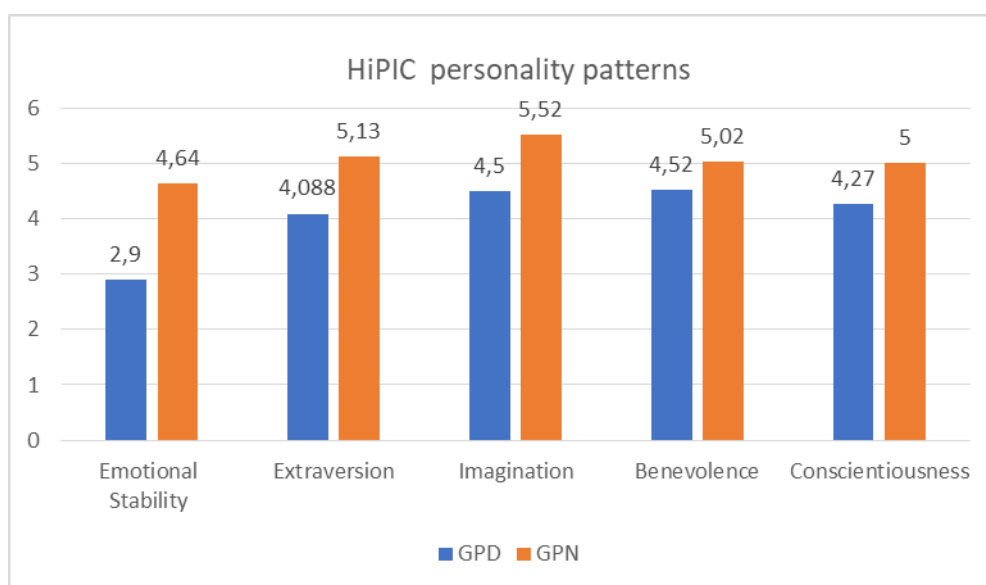

Figura 1. Media rezultatelor la patternurile de personalitate HiPIC, pentru GPD și GPN

La scala *Extraversie* mediile celor două grupuri: M1=4.088 și M2=5.13 descriu dorința de angajare în activități fizice și energia disponibilă pe de o parte și modalitățile prin care își exprimă emoțiile și ideile în mod spontan; scorurile scăzute indică lipsa de energie, oboseala, nevoia copiilor de a desfășura activități liniștite și de a evita activitățile fizice și aventura. Aceștia încearcă să-și protejeze ideile și sentimentele de lumea exterioară și nu discută cu alții despre activitățile lor.

În ceea ce privește scala *Imaginație*, rezultatele obținute, respectiv: M1=4.5, M2=5.52 puncte descriu imaginația activă și vivace a copiilor, originalitatea și creativitatea acestora de a explora și surprinde mediul lor prin idei și descoperiri inovative. Scorurile scăzute indică comportamente pasive și lipsă de interes pentru explorare, au o atitudine pasivă și o gamă redusă de interese.

Pentru scala *Benevolență* mediile obținute M1=4.52 și M2=5.02 redau comportamentele copiilor în interacțiunea cu ceilalți, prin preocuparea și grija activă pentru starea de bine a celorlalți pe de o parte, sau prin manifestarea egocentrismului punându-și propriile interese pe primul plan, pe de altă parte; ei au tendința de a prelua conducerea în discuții, sporturi și jocuri. Scorurile scăzute arată copiii care sunt mai puțin înclinați să coopereze, încalcă regulile și nu respectă înțelegerile, au toleranță scăzută la frustrare și sunt deseori nervoși.

La scala *Conștiinciozitate* rezultatele obținute, respectiv: M1=4.27, M2=5 susțin concentrarea și atenția în sensul în care pot sta focalizați pe aceeași activitate pentru o perioadă mai lungă de timp și pot finaliza toate sarcinile. Scorurile scăzute relevă copiii care sunt ușor de distras, se dau bătuți cu ușurință, nu sunt foarte preciși și acordă puțină atenție calității rezultatelor lor. Ei se simt mai puțin înclinați să exceleze și sunt dificil de motivat.

Media rezultatelor GPD și GPN, trecută prin prelucrate statistică, ne-a oferit diferența statistic

semnificativă între aceste grupuri, dezvoltată în continuare.

Comparația realizată la nivelul trăsăturilor de personalitate pentru HiPIC, cu ajutorul testului t pentru eșantioane independente, a evidențiat faptul că: în cazul copiilor care provin din familiile cu părinții divorțați s-au înregistrat scoruri semnificativ mai mici pe scalele *Stabilitate emoțională* ($t(226) = 8.29, p < .001, d = 1.10$), *Extraversie* ($t(226) = 5.06, p < .001, d = 0.67$), *Imaginație* ($t(226) = 5.01, p < .001, d = 0.67$), *Benevolență* ($t(226) = 2.02, p = .045, d = 0.27$) și *Conștiinciozitate* ($t(226) = 3.77, p < .001, d = 0.50$), în comparație cu copiii care provin din familiile nedivorțate, astfel cum sunt evidențiate în tabelul 1.

Deși nu este folosit ca un instrument care să descrie natura și gravitatea patologiei personalității la o vârstă fragedă, rezultatele raportate pentru scala *Stabilitate emoțională* evidențiază faptul că, abilitățile copiilor ai căror părinți traversează o situație de divorț, de a face față unor situații anxioase și stresante, sunt mai scăzute decât ale celor din familiile complete.

Ei sunt mai ușor de dezechilibrat, cred că nu pot face față, rămân inerti în fața adversităților și sunt incapabili de a lua decizii pe cont propriu. Se pot panica rapid, se plâng destul de ușor și de des și sunt considerați de către cei din jur ca fiind copii dependenți, nesiguri și nervoși. În diferite contexte manifestă frică de eșec, descurajare și sentimente depresive ușoare.

Din perspectiva scalei *Extraversie* care descrie frecvența și intensitatea emoțional pozitivă și energetică cu care copilul interacționează la nivel social, în cazul copiilor cu părinți divorțați, scorurile semnificative mai scăzute decât ale celor din familiile organizate, reflectă tendința acestora de a sta deoparte, fără să iasă iasă în evidență și să caute în mod activ să interacționeze cu copii, găsind dificilă integrarea într-un grup de prieteni.

Rezultatele obținute pe scala *Imaginație* denotă,

Tabel 1. Comparație la nivelul trăsăturilor de personalitate și emoționale din HiPIC, pentru GCD și GCN

Independent Samples T-Test		Statistic	df	p	Effect Size	
Stabilitate Emționala	Student's t	8.29	226.00	<.001	Cohen's d	1.10
Extraversie	Student's t	5.06	226.00	<.001	Cohen's d	0.67
Imaginație	Student's t	5.01	226.00	<.001	Cohen's d	0.67
Benevolenta	Student's t	2.02	226.00	0.045	Cohen's d	0.27
Conștiinciozitate	Student's t	3.77 ^a	226.00	<.001	Cohen's d	0.50

de asemeni, caracteristici ce presupun o lipsă a imaginației și dificultăți în a gândi în termeni abstracti, limitând copiii din familiile divorțate să abordeze problemele cu care se confruntă printr-o singură strategie și nu din mai multe unghiuri, strategie sigură și de încredere, care poate conduce la lipsa unor conștientizări interioare.

În ceea ce privește scala *Conștiinciozitate*, nivelul semnificativ scăzut obținut de către copiii din familiile divorțate, evidențiază dificultățile acestora de a persevera și a se concentra pentru a atinge rezultate bune în activitate, având nevoie de încurajare și supervizare continuă.

Concluzii

Având în vedere rezultatele expuse putem concluziona faptul că, caracteristicile personalității emergente a copiilor proveniți din familiile divorțate, au înregistrat scoruri mai scăzute cu privire la Stabilitatea emoțională, Extraversie, Imaginație și Conștiinciozitate față de rezultatele raportate la copiii care provin din familiile nedivorțate, prelucrarea statistică evidențiind diferențe statistic semnificative.

Prezența predispozițiilor spre tulburări de personalitate la preadolescenții cu părinții divorțați evidențiate prin comparație cu preadolescenții ai căror părinți sunt împreună, în cazul testului HiPIC, au înregistrat scorurile la scalele Stabilitate emoțională, Extraversie, Imaginație și Conștiinciozitate, cu diferențe semnificativ statistice mai mici. Acest

fapt relevă caracteristici ale copiilor care se îndoiesc adesea de abilitățile lor, sunt înclinați să simtă anxietate și stres mult mai repede; aceștia cred că nu pot face față și au un comportament inert în fața adversităților; se plâng ușor și des, sunt incapabili de a lua decizii pe cont propriu fiind considerați de către cei din jur ca fiind copii dependenți, nesiguri sau nervoși.

Prezintă lipsă de energie, oboseală și nevoia acestora de a desfășura activități liniștite și de a evita activitățile fizice și aventura, încercând să-și protejeze ideile și sentimentele de lumea exterioară și nu discută cu alții despre activitățile lor. Au comportamente pasive și lipsă de interes pentru explorare, o atitudine pasivă și o gamă redusă de interese.

Scorurile obținute arată copiii care sunt mai puțin înclinați să coopereze, încalcă regulile și nu respectă înțelegerile, au toleranță scăzută la frustrare și sunt deseori nervoși, sunt ușor de distrași, se dau bătuti cu ușurință, nu sunt foarte preciși și acordă puțină atenție calității rezultatelor lor. Ei se simt mai puțin înclinați să exceleze și sunt dificil de motivat.

Abilitățile copiilor ai căror părinți sunt divorțați, de a face față unor situații anxioase și stresante, sunt mai scăzute, au tendința de a fi dependenți, nesiguri și nervoși. Prin urmare în cazul testului HiPIC se confirmă ipoteza că la preadolescentul cu părinții divorțați vor fi identificate dezordini ale stilului emoțional, interpersonal, motivațional și comportamental.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. BAUMRIND, D. *Effective Parenting during the early adolescent transition*. In: PA Cowan & EM Hetherington (Eds.), *Family transitions* (Vol. 2, 111-163). Millsdale NJ: Erlbaum, 1991. eBook ISBN9780203772393.
2. CHOI, Heejeong, MARKS, Nadine F. Marital conflict, depressive symptoms, and functional impairment. In: *Journal of Marriage and Family*, 2008, 70.2: 377-390. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2008.00488.x>
3. HETHERINGTON, E. Mavis. The influence of conflict, marital problem solving and parenting on children's adjustment in non-divorced, divorced and remarried families. In: *Families count: Effects on child and adolescent development*. 2006, 203-237. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511616259.010>
4. IBRAHIM, Jeyda, COSGRAVE, Nicola, WOOLGAR, Matthew. Childhood maltreatment and its link to borderline personality disorder features in children: In: *A systematic review approach. Clinical child psychology and psychiatry*. 2018, 23.1: 57-76. <https://doi.org/10.1177/1359104517712778>
5. KEINÄNEN, Matti T., et al. A systematic review of the evidence-based psychosocial risk factors for understanding of borderline personality disorder. In: *Psychoanalytic Psychotherapy*,

- 2012, 26.1: 65-91. <https://doi.org/10.1080/02668734.2011.652659>
6. LYDDON, William J., SHERRY, Alissa. Developmental personality styles: An attachment theory conceptualization of personality disorders. In: *Journal of Counseling & Development*, 2001, 79.4: 405-414. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.2001.tb01987.x>
 7. MERVIELDE, Ivan, DE FRUYT, Filip. Hierarchical Personality Inventory for Children. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 1997. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.91.3.538>
 8. MUSTONEN, Ulla, et al. Long-term impact of parental divorce on intimate relationship quality in adulthood and the mediating role of psychosocial resources. In: *Journal of Family Psychology*, 2011, 25.4: 615. <https://doi.org/10.1037/a0023996>
 9. STEPP, Stephanie D., LAZARUS, Sophie A., BYRD, Amy L. *A systematic review of risk factors prospectively associated with borderline personality disorder*. In: *Taking stock and moving forward. Personality disorders: Theory, research, and treatment*, 2016, 7.4: 316. <https://doi.org/10.1037/per0000186>
 10. WERTZ, Jasmin, et al. Vital personality scores and healthy aging: Life-course associations and familial transmission. In: *Social Science & Medicine*, 2021, 285: 114283. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2021.114283>.